

ks. Andrzej Derdziuk

DOBRO WSPÓLNE

Zagadnienie dobra wspólnego jest jedną z podstawowych kategorii w budowaniu właściwego porządku społecznego. Obok kategorii godności osoby oraz zasad pomocniczości i solidarności, pojęcie dobra wspólnego konstytuuje właściwy porządek pokojowego współistnienia członków danej społeczności. Wezwanie do rozwijania rozumienia tego pojęcia i jego wdrażania do praktyki wynika z faktu wzajemnej zależności osób w ramach społeczności. W niniejszym artykule zostanie przedstawione pojęcie dobra wspólnego i jego uwarunkowań. Ponadto zostanie wskazane miejsce tej rzeczywistości w funkcjonowaniu społeczności oraz zarysowany zakres odpowiedzialności poszczególnych podmiotów życia społecznego.

Kontekst troski o dobro wspólne

Człowiek, odkrywając swoją naturę dochodzi do przekonania, że tym co go łączy z innymi jest coś więcej, niż tylko wspólnota interesów ekonomiczno-gospodarczych i potrzeba znalezienia wspólnej płaszczyzny dla zapewnienia spokojnej egzystencji w ramach prawa i poczucia bezpieczeństwa. Rzeczywistością, która w najgłębszych pokładach łączy ludzi żyjących w danej społeczności jest ta sama natura ludzka, która sprawia, że jednakowo formułowane cele stają się potwierdzeniem, iż istnieje jakaś odpowiedniość i bliskość sobie poszczególnych jednostek ludzkich. Społeczna natura człowieka oznacza w tym przypadku swoiste pokrewieństwo rodzące poczucie solidarności i zdolność empatii. Osoba ludzka potrzebuje życia społecznego, które nie stanowi czegoś dodatkowego dla jej natury, ale jest konstytutywnym elementem jej istoty. Społeczny charakter natury ludzkiej nie tylko daje zdolność do budowania wspólnoty, ale też sprawia, że wspólnota staje się naturalną przestrzenią do osiągnięcia osobowej wielkości¹.

Zalążki pojęcia dobra wspólnego pojawiły się u Platona w określeniu „wspólny pożytek”, wskazującym na dobry byt państwa, zapewniającego szczęście obywatelom. W prawodawstwie rzymskim rzeczywistość tę nazywano pomyślnością społeczeństwa *salus populi*. Troska o dobro ludu była podstawowym nakazem władz i była wypisywana na herbach władców i frontonach budynków użyteczności publicznej. W V wieku pojęcie to przyjęło formułę „pokoju i uporządkowanej zgody”. Teoretykiem pojęcia dobra wspólnego jest św. Tomasz z Akwinu, który oparł na nim koncepcję życia społecznego. Dobro wspólne jest ładem wszechświata, w którym uczestniczy dobro poszczególnych jednostek łączących swoje wysiłki w zabieganiu o osiągnięcie szczęścia. W okresie nowożytnym pojęcie to kształtowało się łącznie z procesem uświadamiania sobie istnienia i konieczności respektowania podstawowych praw osoby ludzkiej. W naukach papieży XIX i XX wieku dobro wspólne wiązano z zagadnieniem pokoju i sprawiedliwości społecznej².

Rozważanie problematyki dobra wspólnego staje się tym bardziej konieczne, im bardziej w społeczności narastają postawy indywidualizmu, prowadzące wielu ludzi do lekceważenia wymogów życia społecznego. Niektórzy bowiem ludzie, głosząc śmiało i szlachetne opinie, żyją tak jakby się nie troszczyli o potrzeby społeczeństwa. Sobór Watykański II, wskazując na takie postawy jako na istotne zagrożenie funkcjonowania społeczności, wylicza konkretne zachowania przeciwne dobru wspólnemu, do których należą: lekceważenie prawa i przepisów społecznych, posługiwanie się oszustwami i podstępami, niepłacenie podatków oraz uchylanie się od świadczeń społecznych³. Postawy te stoją w jawnej sprzeczności z dobrem ogółu i przynoszą negatywne skutki zarówno w narażaniu innych na szkody i zagrożenie własnej egzystencji, jak i stają się destrukcyjnym elementem życia społecznego, podkopując wzajemne zaufanie jako istotny warunek współpracy w ramach danej społeczności.

Jednocześnie, już na początku rozważań, należy odróżnić koncepcję dobra wspólnego od kolektywistycznego ujmowania życia społecznego, w którym interesowi ogółu, klasy lub pewnej grupy

¹ Por. A. Derdziuk: *Teologia wspólnoty*. [w:] *Communio consecrata*. red. K. Wójtowicz, Kraków 2002, s. 37 - 38.

² Por. J. Krucina: *Dobro wspólne*. [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 3, red. R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1979, k. 1379 - 1380.

³ *Sobór Watykański II. Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, nr 30 [w:] *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 1986.

zawodowej podporządkowuje się dobro jednostki włącznie z zanegowaniem jej podstawowych praw. W kolektywizmie na skutek błędnych założeń antropologicznych, ujmujących człowieka jako zespół relacji społecznych, a nie jako samodzielny podmiot decyzji moralnych, ma się do czynienia z systemem życia społecznego, w którym zostają zanegowane wolność człowieka i jego podstawowe prawa⁴.

Definicja pojęcia i określenie warunków realizacji dobra wspólnego

W definiowaniu dobra wspólnego zwraca się uwagę, że jest ono „sumą warunków życia społecznego, jakie bądź zrzeczeniom, bądź poszczególnym członkom społeczeństwa pozwalają osiągnąć pełniej i łatwiej własną doskonałość”⁵. W definicji chodzi nie tylko o dobro wspólne w relacjach między jednostką a społecznością, ale też o zabezpieczenie potrzeb i słusznym dążeń innych grup. Kategoria dobra wspólnego stoi na straży zarówno dobra poszczególnych jednostek, jak też wspólnot, które nie mogą dążyć do swoich celów za cenę zniszczenia lub zlekceważenia dobra innej strony. Swoistą miarą dobra wspólnego staje się stwierdzenie, że chodzi o dobro wszystkich i każdego. Jeśli jakieś dobro danej społeczności realizowane jest za cenę istotnego skrzywdzenia pewnych jednostek lub grup je tworzących, to przestaje być dobrem wspólnym, a staje się dobrem tylko niektórych, którzy odnieśli korzyść z takiego rozwiązania.

W praktyce niełatwo jest zapewnić takie funkcjonowanie społeczności, w którym żadna z jego części składowych nie ponosi ofiar na rzecz innych. Właśnie dlatego potrzebna jest precyzyjnie określona kategoria dobra wspólnego, która pozwalałaby znaleźć to co powinno być przedmiotem wspólnych dążeń, które są optymalne w danym kontekście i możliwe do zrealizowania. Dobro wspólne nie jest bowiem jakąś utopią i w toku realizacji bierze pod uwagę konieczność ofiar i wyrzeczeń. Jednak we właściwie funkcjonującej społeczności te ofiary i wyrzeczenia powinny być jasno określone i umotywowane oraz powinny zostać podjęte w sposób wolny i świadomy. Wówczas powstaje układ, który zachowuje gwarancję stabilności, bowiem oparty jest na rozpoznaniu sytuacji i jednoczesnej zgodzie różnych stron.

Kategoria dobra wspólnego jest jednocześnie czymś dynamicznym, zmieniającym się w konkretnym wyrazie w określonym czasie. Powinno to skłaniać czynniki odpowiedzialne za funkcjonowanie życia społecznego do weryfikowania, jakie jest w danym momencie właściwe rozwiązanie sytuacji i określania, czy podjęte działania zabezpieczają sprawiedliwy udział w ponoszeniu ciężarów życia publicznego. Kryterium sprawiedliwości społecznej będącej wyrazem troski o całościowe dobro ludzkie, jednostek, rodzin, grup i pomniejszych społeczności, które stanowią części społeczności państwowej pozwala na takie działania, które będą zabezpieczać przez skostnieniami prawodawstwa oraz sztywną i dyskryminującą strukturyzacją⁶. Głównym podmiotem powołanym do troski o dobro wspólne jest władza powoływana w demokratycznych wyborach, która otrzymuje mandat nie tylko do troski o interesy swego elektoratu, ale i do dbania o integralny rozwój społeczności państwowej.

Wśród warunków umożliwiających pełny rozwój społeczności znajdują się: poszanowanie osoby jako takiej, osiągnięcie dobrobytu społecznego i rozwoju oraz zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa w ramach sprawiedliwego porządku. Określenie warunków realizacji dobra wspólnego ma na celu stworzenie takiego układu, który gwarantowałby rozważne uwzględnianie potrzeb wszystkich uczestników życia społecznego. Jako pierwszy warunek wylicza się poszanowanie osoby jako takiej. Chodzi tu o poszanowanie podstawowych i niezbywalnych praw każdej osoby, do których należą: prawo do życia od poczęcia do naturalnej śmierci, prawo do postępowania według słusznej normy własnego sumienia, prawo do ochrony życia prywatnego oraz do zachowania wolności, w tym także wolności w dziedzinie wyrażania swoich poglądów i wyznawania religii.

Poszanowanie godności i zapewnienie należnych osobie praw nie może być tylko deklaracyjnym stwierdzeniem, ale powinno być realnie zapewnione w ramach funkcjonującego porządku prawnego i mechanizmów gospodarczych. Oznacza to, że w celu zapewnienia dobra wspólnego państwa powinny kierować się dążeniem do dobrobytu społecznego i zagwarantowania możliwości rozwoju. Dopiero bowiem zapewnienie możliwości zaspokojenia podstawowych dóbr w postaci wyżywienia, odzieży, mieszkania, opieki zdrowotnej, pracy, wychowania i dostępu do kultury

⁴ Por. J. Nagórny: *Posłannictwo chrześcijan w świecie*, t. 1, *Świat i wspólnota*, Lublin 1997, s. 170 - 171.

⁵ *Sobór Watykański II. Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, nr 26.

⁶ Por. M. Graczyk: *Sprawiedliwość społeczna a rozwarstwienie ekonomiczne społeczeństwa*, [w:] *Moralne aspekty przemian cywilizacyjnych*, red. J. Nagórny, A. Derdziuk, Lublin 2001, s. 77.

oraz prawdziwej informacji, a także wolności w zakresie zakładania rodziny sprawia, że deklarowane prawa nie są tylko pustym zapisem. Dobro wspólne jest o tyle realizowane, o ile członkowie społeczności państwowej mają realny dostęp do podstawowych dóbr zapewniających prowadzenie życia prawdziwie ludzkiego⁷. Dobra wspólnego nie realizuje się zatem pięknymi hasłami, ale działaniami zmierzającymi do faktycznego i sprawiedliwego udziału w dobrach konsumpcyjnych.

Trzecim istotnym warunkiem urzeczywistnienia dobra wspólnego jest pokój polegający na trwałości i bezpieczeństwie porządku społecznego, który oparty jest na przejrzystych zasadach uwzględniających prawdziwe dobro podmiotów życia społecznego. Władza państwowa powinna mieć też odpowiednie narzędzia do odkrywania, ogłaszania i egzekwowania tegoż porządku w ramach ustalonych granic. Posiadanie odpowiednich środków, chociażby w postaci instytucji kontrolnych, jest wyrazem faktycznej troski o dobro wspólne, które nie może być zawłaszczane przez określone jednostki lub grupy.

W celu zapewnienia dobra wspólnego potrzebna jest zarówno formacja wszystkich obywateli, jak i posiadanie instytucji strzegących porządku. Instytucje te powinny dysponować odpowiednimi narzędziami w pouczaniu, propagowaniu i wymagananiu działań na rzecz dobra wspólnego. Istotnymi wymogami porządku społecznego, w którym może dokonywać się realizacja dobra wspólnego, jest budowanie tegoż porządku na podstawie czterech filarów, które obejmują: prawdę, wolność, sprawiedliwość i miłość rozumianą w świetle zasady solidarności. Wezwanie do uczestnictwa w życiu społecznym ujmowane w tych czterech wyżej wymienionych kategoriach pomaga w zachowaniu właściwej równowagi pomiędzy zależnością od uwarunkowań zewnętrznych i wolnym działaniem osobowego podmiotu.

Rola pojęcia dobra wspólnego w funkcjonowaniu społeczności

Zasady regulujące życie społeczne, zwłaszcza te mające charakter najbardziej ogólny, ujmowane są nie jako normy treściowe obejmujące konkretne wskazania, ale jako kryteria formalne prawidłowego funkcjonowania społeczności. Do istotnych elementów życia społecznego należy zespół wartości podstawowych przyjmowanych na zasadzie powszechnego konsensusu. Wartości te nie czerpią jednak swej wagi z mandatu społecznej akceptacji, ale są wyprowadzone z natury człowieka na zasadzie analizy filozoficznej⁸.

Dobro wspólne przyjmuje z jednej strony charakter pewnego stanu idealnego, do którego dążą instytucje państwa, z drugiej zaś strony powinno być skonkretyzowane w określonych dobrach, których zapewnienie obywatelom jest obowiązkiem państwa. Stąd mówi się o dwu zasadniczych koncepcjach dobra wspólnego. Pierwsza z nich jest bardziej esencjalistyczna, druga ma charakter instrumentalno-instytucjonalny. W pierwszym znaczeniu dobro wspólne rozumiane jest jako zbiór wartości realizowanych w społeczeństwie. W drugim ujęciu dobra wspólnego staje się ono zespołem urzędzeń i instytucji społecznych.

W rozwijaniu dobra wspólnego należy dostrzec, że istotnymi elementami życia społecznego są nie tylko aktualne korzyści doraźne, ale też wartości duchowe i określony klimat życia, który rzutuje równie precyzyjnie i nieuchronnie na przyszłość jak wskaźniki makro- i mikroekonomiczne. Poszanowanie pewnej struktury duchowej, która dla wielu jest wprost niewyczuwalna, tak iż nie są zdolni do recepcji jej istnienia, jest bardzo istotne w szerszej skali, w której długofalowe działania i przewidywanie konsekwencji pewnych postaw może mieć decydujące znaczenie dla rozwoju gospodarczego i społecznego. Dlatego w określaniu dobra wspólnego dla konkretnej wspólnoty należy uwzględnić pierwiastki normatywne wynikające z uniwersalnych zasad oraz dostosować je do dobrze poznanej rzeczywistości społecznej, w której ważną rzeczą jest posiadane doświadczenie wdrażania pewnych rozwiązań. Dobro wspólne będąc kategorią teoretyczną musi być zatem sprawdzane w praktyce. Owo weryfikowanie dokonuje się nie na zasadzie plebiscytu i wyboru większości, ale na stwierdzeniu zachowania zasad sprawiedliwości i respektowania porządku prawnego zakorzenionego w naturze człowieka. Sprawdzaniem realizowania dobra wspólnego jest ostatecznie rozwój osób, które zyskując w społeczności warunki do urzeczywistnienia swego powołania, podejmują trud współdziałania w tworzeniu nowego oblicza ziemi⁹.

⁷ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, nr 1907 - 1908.

⁸ Por. J. Gocko: *Ekonomia a moralność. Poszukiwania teologicznomoralne*, Lublin 1996, s. 198 - 199.

⁹ Por. J. Nagórny: *Moralność życia społecznego w ujęciu „Katechizmu Kościoła Katolickiego”*, [w:] *Katechizm Kościoła Katolickiego. Przesłanie moralne Kościoła*, red. J. Nagórny, A. Derdziuk, Lublin 1995, s. 176 - 177.

Tylko poczucie wzajemnej więzi i zależności między sobą czyni ludzi współobywatelami jednego państwa. Społeczność narodowa wytwarza cały zespół wspólnych idei, wartości, przekonań, upodobań, wzorów zachowań i postaw moralnych, które stają się ideałem i przewodnikiem¹⁰. Wspólnotę można porównać do systemu naczyń połączonych, w których zachowanie równowagi jest sprawą wszystkich jej elementów składowych. Zagubienie pojęcia dobra wspólnego prowadzi nie tylko do atomizacji poszczególnych członków społeczności, ale też wyraża się w częściowym i przez to ułomnym postrzeganiu rzeczywistości, w którym brakuje wizji całości, co może okazać się katastrofalne w przewidywanej przyszłości.

Zagubienie pewnych wartości wpływające ze sprywatyzowania moralności, prawa i wolności, staje się istotną przeszkodą do normalnego funkcjonowania społeczności. Nie chodzi już tylko o stwarzanie świata, w którym króluje krwiożerczy indywidualizm, ale o powstanie sytuacji, w której nie ma możliwości prowadzenia dialogu, bo nie ma wspólnej płaszczyzny, na której można się porozumieć. Naiwna wiara w dobroć człowieka i w jego instynkt samozachowawczy może okazać się złudna w obliczu wyzwań, wobec których człowiek staje bezbronny i nie ma narzędzi do ich właściwego poznania i zrozumienia. Brak integralnej wizji świata prowadzi do coraz większej niespójności wizji częściowych, które oparte na subiektywnych kryteriach oceny rzeczywistości mają coraz mniej wspólnego z rzeczywistością realnie istniejącą i poruszają się w wirtualnej przestrzeni własnej intencjonalności. Człowiek dyskutuje nie z tym co jest, ale z tym co uważa, że jest. Ujawnia się tu katastrofalny skutek braku metafizyki jako refleksji nad tym, co rzeczywiście jest. Pojęcie dobra wspólnego stworzone na gruncie filozofii klasycznej zakłada możliwość znalezienia wspólnego mianownika dialogu w postaci istnienia rzeczywistego bytu, który jest dostępny ludzkiemu poznaniu i przez to może być przedmiotem ludzkiej percepcji.

Człowiek jako istota dialogalna potrzebuje innych osób do rozwijania własnych możliwości. Społeczność, w której funkcjonuje jednostka podejmując współpracę z innymi podmiotami życia społecznego, powinna posiadać określony porządek pozwalający na osiąganie zamierzonych celów. Dobro wspólne jako wartość naczelną konstytuuje ten porządek tworząc treściową sumę dóbr, które powinny być osiągnięte w ramach danej społeczności. Praktycznie oznacza to zgodę na wykorzystywanie określonych środków do realizacji zamierzonych celów. W nowoczesnych społeczeństwach podstawowe zasady dobra wspólnego zapisane są w konstytucjach wyliczających wartości, które gwarantują suwerenny byt państwa i rozwój jego obywateli¹¹. W zakresie dobra wspólnego powinny zostać zapisane sposoby zabezpieczania funkcjonowania podstawowych wartości w życiu społecznym.

Odpowiedzialność za dobro wspólne

Przez odpowiedzialność za dobro wspólne rozumie się nie tylko zabezpieczenie warunków do poprawnego funkcjonowania struktur społecznych ze strony państwa, ale postawę obywatelską uczestników życia społecznego, którzy poczuć się współautorami dokonujących się procesów społecznych. Postawa odpowiedzialności wymaga zatem podmiotowości obywateli, którzy o tyle mogą być odpowiedzialni, o ile mają realny wpływ na kształtowanie przemian społeczno-gospodarczych. Wymaga to formowania odpowiedniej świadomości oraz wychowania do przymiotów serca i ducha pozwalających na kierowanie się miłością społeczną. Postawa odpowiedzialności realizuje się nie tylko przez zachowywanie określonego porządku wyrażonego w postaci zasad prawnych, ale jest odpowiedzialnością za drugiego człowieka, co jest czymś więcej niż tylko kierowaniem się poczuciem obowiązku.

Troska o dobro wspólne jest więc nie tylko obowiązkiem władz¹², ale też powinna stać się przedmiotem starań wszystkich członków społeczności. Ażeby zaś wszyscy obywatele byli skłonni uczestniczyć w życiu różnych grup, z których składa się organizm społeczny, konieczne jest, by mogli w nich znaleźć wartości, które by ich pociągały i skłaniały do służenia drugim. Po raz kolejny okazuje się, że dobro wspólne jako pewien ideał powinno formować myślenie obywateli i przez to skłaniać ich do angażowania się w przedsięwzięcia społeczne. Słusznie można sądzić, że przyszły los ludzkości leży w rękach tych, którzy potrafią podać następnym pokoleniom motywy życia i nadziei.

¹⁰ Por. H. Skorowski: *Naród jako kategoria aksjologiczna*, [w:] *Vivere in Christo. Chrześcijański horyzont moralności*, red. J. Nagórny, A. Derdziuk, Lublin 1996, s. 259.

¹¹ Por. A. Derdziuk: *Wartości w projekcie Konstytucji RP [w:] Człowiek, sumienie, wartości*, red. J. Nagórny, A. Derdziuk, Lublin 1997, s. 157 - 158.

¹² Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, nr 1910.

W rozwijaniu dobra wspólnego trzeba pokazać sens życia, które od poczęcia aż do naturalnej śmierci zachowuje swoją wartość i jest czymś, co warto chronić. Mimo przygodności ludzkiego życia, to jest jego charakteru przemijalnego, motywem jego cenienia i rozwijania jest możliwość wypełnienia go życzliwością i miłością owocującą szczęściem własnym i innych. Troska o dobro wspólne może przybrać kształt pewnej idei, której poświęca się człowiek sądząc, że przez to przyczynia się do pomnożenia szczęścia i wyzwolenia w sercach innych ludzi podobnego pragnienia czynienia dobra. Udział w dążeniu do pomnażania dobra wspólnego zakłada przekraczanie własnych horyzontów i dostrzeganie, że zaspokojenie słuszych praw innych leży w interesie wszystkich i każdego.

Państwo jako wspólnota tak uformowanych obywateli, dojrzałych do tworzenia społeczeństwa obywatelskiego, powinno podjąć zadania strzeżenia dobra wspólnego na płaszczyźnie kulturowej, społecznej, ekonomicznej i duchowej. Poprzez swoje organy ustawodawcze, sądownicze i wykonawcze powinno zabezpieczać właściwy rozwój społeczno-ekonomiczny i dostęp do wytworzonych dóbr. Narzędziami w realizowaniu odpowiedzialności jest prawo i narzędzia ekonomiczne, ale też obyczaj społeczny i wzorce kulturowe, które powinny być przedmiotem polityki kulturalnej państwa. Brak odpowiedzialności za dobro wspólne ujawnia się nie tylko w korupcji i bezkrytycznym korzystaniu z przywilejów elit politycznych. Przejawem takiego braku odpowiedzialności jest unikanie reform, które będąc niepopularne mogą na krótką metę okazać się polityczną porażką, ale są konieczne do zapewnienia długofalowego rozwoju. Krótkowzroczne dążenie za wszelką cenę do utrzymania władzy, bez podejmowania odważnych decyzji staje się szkodliwe dla dobra wspólnego¹³.

W społecznościach lokalnych funkcję odpowiedzialnych za dobro wspólne pełnią samorządy i władze terenowe oraz inne podmioty życia społecznego. Istotną rolę w trosce o dobro wspólne zachowuje szkoła oraz inne instytucje edukacyjne, których zadaniem jest wychowanie dzieci i młodzieży do optymalnego udziału w życiu społecznym. Funkcja instytucji wychowawczych jest pomocnicza w stosunku do rodziny, która jest pierwszą szkołą uspołecznienia i powinna mieć zapewnione prawo do nadawania własnego kształtu wychowaniu.

Instytucją pomagającą w kształtowaniu zrozumienia i realizowania dobra wspólnego jest Kościół katolicki i inne wspólnoty wyznaniowe. W swojej działalności ukazują one ideały etyczne oraz dostarczają motywów opartych na sankcjach sięgających poza porządek doczesny. W perspektywie chrześcijańskiej odwoływanie się do rzeczywistości nadprzyrodzonej nie ma na celu alienacji ani oderwania od odpowiedzialności za doczesność. Wręcz przeciwnie, nauczanie o karze lub nagrodzie wiecznej związane jest z ukazywaniem należytej postawy życiowej w doczesności, w której podstawowym kryterium jest miłość. Wizja sądu z uczynków miłosierdzia wobec potrzebujących jest wyraźnym wskazaniem na konieczność troski o dobro wspólne.

Wśród różnych instytucji działających dla dobra wspólnego należy zwrócić uwagę na zadania pracowników Najwyższej Izby Kontroli. W ramach wykonywania powołania kontrolera NIK należy brać pod uwagę odpowiedzialność za dobro wspólne, którego strzeżenie powinno być celem wszelkich działań kontrolnych. Skuteczną troskę o dobro wspólne warunkuje wiara w to, że możliwe jest pokojowe współistnienie różnych grup i zabezpieczenie właściwego funkcjonowania mechanizmów prawnych. Pracownik NIK wyposażony w narzędzia kontrolne powinien mieć na uwadze dobro ogółu, które jest przedmiotem działań weryfikacyjnych. W imieniu wspólnoty działa on jako gwarant zapewnienia poprawnego funkcjonowania struktur społecznych w ramach porządku prawnego mającego na celu dobro wspólne.

Kierowanie się troską o dobro wspólne jest motywem pozytywnym działań weryfikacyjnych i zabezpiecza przed postawą, w której jako sukces kontrolera traktuje się wykrycie nieprawidłowości. Mierzenie jakości kontroli wykrywaniem braków i naruszeń prawa, jakkolwiek może być uznawane za jeden z wyznaczników, nie jest wystarczającym kryterium inspekcji. Jej celem jest bowiem określenie, na ile działania sprawdzane w ramach kontroli służyły dobru społeczeństwa w zakresie obowiązującego prawa. W myśl tego kryterium kontroler powinien zgłaszać nie tylko uwagi co do zachowania lub niezachowania prawa, ale też odnośnie do zasadności oraz sposobu funkcjonowania prawa, które także ma być w służbie interesu publicznego.

Problematyka dobra wspólnego nabiera coraz większego znaczenia w perspektywie jednoczącej się Europy oraz postępujących procesów globalizacji. Unifikacji na płaszczyźnie gospodarczej towarzyszy bowiem coraz większa rozbieżność oczekiwań społecznych, wypływająca z różnych poglądów na świat. Poszukiwanie uniwersalnych wartości zdolnych zjednoczyć wszystkich ludzi musi uwzględnić integralną koncepcję człowieka, któremu nie wystarczy proste zaspokojenie potrzeb materialnych. Przysłowiowe domaganie się przez lud „igrzysk”, które stają się dopełnieniem wołania o chleb, może na pewien czas uspokoić nastroje, ale nie jest w stanie zbudować trwałej

¹³ Por. R. Matyja: [w:] *Moralne aspekty przemian ...*, op. cit., s. 149 - 150.

jedności. Odwołanie się do natury człowieka, w którą zostało wpisane pragnienie wzrostu osiąganego przez bezinteresowny dar z siebie, pozwala na odkrycie wartości, wokół których ludzie zdolni są porozumieć się i budować własną przyszłość.

*ks. dr hab. Andrzej Derdziuk
Katedra Historii Teologii Moralnej
Katolicki Uniwersytet Lubelski*